Rq 9a/16. 1

RÉGÉSZETI DOLGOZATOK

AZ EÖTVÖS LÓRÁND TUDOMÁNYEGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZETÉBŐL

1

DISSERTATIONES ARCHÆOLOGICÆ

EX INSTITUTO ARCHÆLOGICO
UNIVERSITATIS DE ROLANDO EÖTVÖS NOMINATÆ

BUDAPEST, 1958.

Kiadja:
Az Eötvös Loránd Tudományegyetem
Régészeti tanszéke

Szerkesztő bizottság:

Banner János
László Gyula
Oroszlán Zoltán

Felelős kiadó:

Banner János tanszékvezető egyetemi tanár

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
3925

Készült:
a Magyar Nemzeti Muzeum - Történeti
Muzeum Rotaprint üzemében
terjedelemben, 300 példányban
F.v.: Dajbukát Gergely

Rómer Flóris emlékezete.

A Magyar Tudományos Akadémia munkatervezetében egyebek közt a különböző tudományok történetének megirása is megoldandó feladat. Ehhez a tervhez az egyetem régészeti intézete már annál is inkább nagy örömmel kiván további munkássága során hozzájárulni, mert ilyenirányu feladatokkal nemcsak egy-egy közlemény megirásával a multban is foglalkozott, hanem az egyetemi előadások során több izben is voltak ilyen kollégiumok s az évről évre kitüzött pályatételek között állandóan és nem is mindig eredménytelenül szerepelnek ilyen kérdések, nem szólva a hasonló tárgyu szakdolgozatokról. De maga a Régészeti Főbizottság is kitüzött ilyen pályatételt s ha arra nem is érkezett pályamunka, nem kétséges, hogy az ilyenirányu munkát a maga részéről fontosnak tartja.

Az egyetemi régészeti intézet és a történettudományi kar tudományos bizottsága most alkalomszerüen foglalkozik ilyen kérdéssel.

90 évvel ezelőtt, 1866-ban jelent meg az első összefoglaló magyarnyelvü régészeti munka - a magyar régészet tudomány alapvetése /1/ - annak a Rómer Flórisnak munkájaként, aki egy esztendővel később már mint ennek az egyetemnek a tanára nevelte az uj nemzedéket és rajta keresztül az egész ország érdeklődő embereit a régiségek megbecsülésére s a bennök rejlő történeti anyag helyes értékelésére. Ezért tartottuk szükségesnek, hogy az évforduló alkalmával néhány előadással világitsuk meg azt a kora erényeivel megáldott, de kora hibáitól sem mentes életet, ugy, hogy az életrajzi adatok tömegében egy pillanatra se veszitsük el szemeink elől az örökké dolgozó, minden után érdeklődő embert, akinek munkássága tudományunk területén alapvető volt. /2/

Rómer Flóris, a Bécsből Pozsonyba költözött cipészmester fia, 1815-ben, abban az esztendőben született, amikor a napoleoni háborukat befejező "a négyszögmérföld, lélekszám, adóalap s nem a népesség óhajtása, vagy a közszükséglet vezette" bécsi "földosztó" kongresszus véget ért /3/ s a három uralkodó megkötötte a szentszövetséget, amely "előjele" volt "annak az összeesküvésnek, amelyet az önkényes uralom szőtt a népek alkotmányos jogai ellen; a fejedelmek válasza az ember jogainak kinyilvánitására ;

a béke, szabadság és testvériség forradalmi elveinek fejedelmi változata." /4/

A német családi kör csak kevéssé érezhette súlyát annak, a főként Magyarországra nehezedő absolutizmusnak, amelyet Metternich 1825-ig nyiltan gyakorolt. Egyet azonban feltétlenül érezhetett: a céhrendszer békóit és az állandó gazdasági válságot. De az ebben a környezetben elindult Rómer Ferenc, java férfi korában nemcsak találkozott, de szembe is került vele. Éppen ez munkás életének legszebb, legemberibb szakasza.

Rómer már 15 éves korában kivált ebből a mindvégig szeretettel emlegetett otthoni környezetből. 1830 október 16-án belépett a benedekrend tagjai sorába. /5/ Ettől kezdve a legkülönbözőbb helyeken és foglalkozásokban látjuk. /6/ Győrött és Bakonybélben filozófiával foglalkozott, Pannonhalmán teologiát tanult, de emellett az ősnyomtatványok és a kéziratok is érdekelték. Szent István alapitólevelét másolta,külföldi lapokba cikkeket irt. Tihanyban filozófiai szigorlatokra készült. Győrött latint tanitott, szóval ott dolgozott, ahova állitották s azt a munkát végezte, amire éppen szükség volt. Kéziratok, egyéb régiségek és a természet szépségei egyaránt érdekelték, s a gazdag könyvtár is nyomot hagyott lelkében. Közben rajzolt és festett. Végül is, magyart és latint kellett tanitania annak, akit hajlama a történet kutatás felé huzott és minden nehézség ellenére el is jutott odáig.

Igazában két dolog érdekelte: a természet és a régiségek.Az előbbiből a füvészet, az utóbbiból minden, ami a multhoz tartozik. De engedelmeskednie kellett, s noha egyetlen lépést se tett érdekében, a pozsonyi királyi feltanodánál a fizika, természetrajz és mezei gazdászat tanáraként folytatta eddig is elég szélesskáláju oktató tevékenységét.

15 éves gyermekként hagyta el Pozsonyt és 35 éves korában tért vissza. A város ezalatt a reformkor hullámzó idejét élte át. Nem kétséges, hogy azok a korkövetelte eszmék, amelyek az országgyülést foglalkoztatták, a megdöbbentő események, amelyek a fiatalok személyes szabadságát is megsértették, sem Pannonhalmán sem Győrött nem voltak ismeretlenek, de szemtől-szembe 1845-ben találkozott velük először.

Nem tudunk arról, hogy a politikai életben csak a legkisebb része is lett volna, de, hogy a természet titkait felfedő előadásai a felsőbb hatóságoknak nem tetszettek, azokat a világosságtól irtózó, ősdi

elemek /7/ nem látták szivesen arról van tudomásunk. Hogy éppen az előadások miatt meghasonlott a renddel is, azt maga beszéli el csonkán maradt önéletrajzában.

"... előadásaimat az akadémiai jogászok, városi tisztviselők és az evangelicum lyceum physicusai kezdték seregesen látogatni,mi szokatlansága miatt collégáim közt, kik már egyenlőre nem igen kedveltek,irigységet támasztott és a prodirector által consensualiter felszólittattak, hogy a vendégeket előadásaimtól eltávoztassam. Engednem kellett,pedig a prodirector volt az, ki... engem felszólitott, hogy a lyceumbeli - eknek előadásaim látogatását... megengedjem. Tehettem volna ebből bajt és botrányt. Elkezdtem az előadás alatt dictálni és a hallgatóság nagy része el is maradt. - Két évi müködésem alatt a szigoruság emberinek,kik irigységüket e szent burkolattal takargatták, volt elég oka müködésemmel meg nem elégedniök. Nem tetszett, az, hogy egész nap a muzeumban voltam, hogy gyakran a vidékre kirándultam, és pedig többnyire hallgatóim - mal, hogy eféle kirándulásokról nem pontban a vacsora órájára érkeztem haza stb. Hozzá járult, hogy a lapok és lakosok méltatván emberséges iparkodó törekvéseimet, dicsértek; hogy mig másokat gunyversekkel piszkoltak, nekem csak elismerést szavaztak, hogy a ligetben alapitott füvészkertért magasztaltak. Ez elég volt arra, hogy a főapáthoz egynéhányunk ellen vádat irattak és az egész ház előtt, a higgadtabbak nem csekély rosszalásával megrovattunk. Ezen perctől kezdve minden kedvemnek a szerzethez vége volt..." /8/

Ezek az események érlelhették ugyan az elégedetlenséget,de talán nem vitték volna a végső gondolat kimondására, ha a politikai események is nem lettek volna hatással arra az emberre, akiből ezekben a szavakban - akarva, nem akarva - a forradalmár ütközött ki. Nem csodálható tehát, hogy a maga függetlenségét kivánó és mindennél többre becsülő férfiu, 1848 október elsején a Jellaschich ellen szóló beszédek hatása alatt közlegényként állott a szabadságharc szolgálatába.

x x x

Ha azzal kezdtem volna ezt az emlékezést, hogy Római Ferenc eseményekben és maradandó tettekben annyira gazdag életéről kivánok megem-

lékezni, azt hiszem, szükebb szakkörünkben is alig került volna néhány ember, aki tudta volna, ki az, akiről szó lesz. Ez a név nincs benn semmiféle magyar bibliográfiában és nem is lesz addig, amig a Magyarországon megjelent valamennyi hirlapnak, bárhol és bármilyen nyelven jelent is meg, el nem készül a névmutatója. Ha ez meglesz, akkor ki fog derülni, hogy a Pressburger Zeitung 1848. november 31-i számában ott van ez a név, amelyet akkor Römer Flóris viselt. Ott van egy felhivás alatt, amelyet volt hallgatóihoz intézett s amely egyik oka volt annak, hogy egy esztendő mulva /9/ "a fegyveres zendülésben való részvétel miatt vasbilincsben töltendő nyolcévi várfogságra itélték." /10/

A felhivás - Römernek tudtunkkal egyetlen politikai, sőt forradalmi irása - igy szól:

"Barátaim! Az első honvéd zászlóalj szervezve van, én beléptem kötelékébe. /11/ Tudjátok, mily elismerést, nyilvánitott még az ellenség is rögtönzött tüzérségünkkel szemben; az eddigelé legnagyobb részt fiatal diákokból állott. A mi zászlóaljunk feladata, hogy hézagot pótoljon seregünkben és egyelőre hozzáértő tiszteket neveljen. Barátaim! Ti nem vagytok arra hivatva, hogy csupán fegyvert hordjatok vagy csörtető karddal az utcákon büszkélkedjetek, ti a hazának és önmagatoknak képességeitek fejlesztése által sokkal lényegesebb szolgálatot teljesithettek. Ha még volnának kollégiumaink, ezen irásbeli felhivásra nem lenne szükség; ti bizonyára seregesen követnétek engem. Most azonban a szabadság bajnokai számára állanak készen a tantermek, akadémiánk kaszárnyává alakult át és Isten tudja, mikor kezdődnek megint az előadások. Hogyha azonban lekötelezésünk három esztendeje alatt még is hasznosat tanulni, magatokat a mathematikai és gépészeti tudományokban kiképezni akarjátok, kövessétek az én példámat. Ha egy 18 éves egészen elütő, gondatlan, sőt kényelmes életet folytató férfiu egy altiszti állás kedvéért otthagyta a biztos tanszéket, hogy teljesen a haza szolgálatának szentelje magát, miért nem ragadnátok meg ti, határozott életpálya nélkül lévő ifjak a legszebb alkalmat arra, hogy jobbat tegyetek, mint nyomorult filiszterek módjára az unalomtól és tétlenségtől megpenészedni.

A mi hadtestünk a magas miniszterium által a közel jövőben bizonyára anyagilag is előnyösebb helyzetbe jut, mint a többi honvéd zászló-

alj, ezért remélem, hogy mint utászok hozzám csatlakozni nem késlekedtek. Akiben tehát közületek elég hazaszeretet, bátorság, hajlam és tehetség van arra, hogy ezen a pályán lényeges szolgálatot teljesitsen a honnak, csatlakozzék volt tanitójához és barátjához és jelentkezzék minél előbb az utásziródában, vizikaszárnya, az I. emeleten jobbra.

Pozsony 1848. november 13.

Dr. Római

az előtt a természettan tanára, őrmester a II.században." /12/

1841-től 1888-ig kifejtett széleskörü irodalmi müködésének terjedelmes és pontos jegyzékében hiába keressük ezt a nevet. Jött és eltünt a szabadságharccal együtt, mint legjellemzőbb tünete a nevek történetének. Számtalan példával lehetne ezt bizonyitani. Valamennyi ugy hat, mint az időhöz való érvényesülést kereső alkalmazkodás, pedig bizonyára sokszor ismétlődött az, amit Römer esetében bizonyitani is lehet, hogy egy eszméért való lelkesedés hatása alatt megtett névváltoztatást maga a hivatalos hatóság erőszakosan érvénytelenitett. /13/

Römer belépését a honvédség kötelékébe nem az emeli ki, hogy szerzetes pap volt, mert mint ilyen nem ő az egyedüli a szabadságharc idején, hanem az a kényelmes élet, amire felhivásában is hivatkozott. Nem csak kényelmes életről volt itt szó, hanem olyan magasraivelő életpálya kezdetéről, amely ezzel a lépéssel örökre elveszett s amelyet hosszu évek küzdelmei után, sok, sok megaláztatás elszenvedésével kellett ujra elkezdeni és sok közbeeső állomáson keresztül a tehetség és tudomány legmagasabb foku elismerésével befejezni.

"October havában megkináltattam a második nevelő állomásával a főherczegnél. De a haza parancsolt..." /14/ irja életrajzában. Vagy, ahogy egyik nekrológja irja: "...a buzgó lelkész és tanár, kit jó sorsa az udvarhoz oly közel hozott, midőn a honfiu kötelesség szólitá, nem habozott követni a hivó szózatot." /15/

A felhivás csak egyik oldaláról mutatja be a példájával akkor már régen nevelő pedagógust. A szabadságharc idején segitséggel történt leveretése után, nem az emigráció, hanem Olmütz és Josephstadt börtönei jutottak osztályrészül. De ebben nem a saját, hanem az eszme tragédiáját látta,

mint ahogy elsősorban az is volt.

"Derülten élünk - irja egyik levelében - Elpusztithatatlan jó kedvemből egy parányit sem veszitettem el... Megvan a legtisztább öntudatunk, hogy az emberiségnek szolgálatot akartunk tenni. És egy szebb jövőnek bár távol fekvő reménye éltet. Nemes célra törekedtünk. Nem tehetünk róla, hogy az erőszak elnyomott." /16/

És amilyen felemelt fővel viselte a büntetést, épugy utasitott vissza minden gondolatot, amely időelőtti szabadulását lebegtette meg előtte. Idézzük erre azt a levelet, amelyet öccséhez irt akkor, amikor az kegyelmi kérvény szerkesztésére szólitotta fel, bizonyára lélekben vele szenvedő édesanyja biztatására.

"Érett megfontolás után kijelentem - irja -, hogy elveimtől, amiknek a lelkinyugalom megbecsülhetetlen javait köszönöm, semmi e földön nem térithet el... Mindent elvesztettem de lelkiismeretem nyugalmát megmentettem... Ám porladjanak itt csontjaim... de azt, amit Te kiengesztelődésnek nevezesz, én pedig a legnagyobb becstelenségnek tartok, többé ne Emlitsd! Elég időm volt, hogy magammal tisztába jöjjek. Minél tovább állottam a magam itélőszéke előtt, annál szabadabbnak érzem magamat. Ám kinozzák e testet, a szellem független marad. Te azt talán phrásisnak fogod tartani. Mitlyen kevéssé tudod felfogni a férfiut, aki a becsületességet minden egyébnél többre becsüli." /17/

Jellemes nevelő, aki a hatása alatt álló ifjuságot maga szólitotta fegyverbe, aki azok egy részét már nem hozhatta vissza az életbe, más részét nem szabadithatta ki a vele közös sors szenvedést hozó börtöneiből és nem hivhatott vissza az emigráció hontalanságából, más választ nem adhatott. Hordta a bilincseket, mint maga vésette bele: "Hazámért és meggyőződésemért 1850-március 15-től, 1854 április hó 24-ig!" /18/

Minden idők nevelői és fiatalsága tanulhatnak példájából.

Negyvenedik életévében járt Römer, amikor ütött a szabadulás órája. A szabadulásé, de csak a börtönből. Kint az abszolutizmus kiszolgálói tették még hosszu évekig lehetetlenné érdemleges munkáját. Engedelmeskedve elszenvedte rendje büntetését is, de az a munkakör, amelyre vágyott még sokáig nem nyilt meg számára.

A kiszabadulás utáni vezeklés elég hosszu időt adott arra hogy a rendben maradásának lehetőségeit mérlegelje. Nem az egyházirend kötelékei-

nek felbontására gondolt. Világi papként akart szolgálni, de "hol volt az ötvenes években püspöki megye, amely Olmützből és Josephstadtból kiszabadult hazafias papot szivesen befogadott volna." /19/ A rend iskoláinál felsőbb rendelkezésre nem alkalmazhatta. Az egykori főiskolai tanár, nagy urak házánál nevelőként kereste meg mindennapi kenyerét.

Három év után, 1857-ben a hivatalos nyomás enyhülésével a rend kebelében ott kezdte ujra a munkát, ahol 18 évvel azelőtt. /20/ Előbb Kőszegen, majd egy év mulva Győrött tanitott. Négy évi győri működése döntő befolyással volt további pályafutására. Itt találkozott össze ismét fiatalkori barátjával Ipolyi Arnolddal, aki rábeszélte, hogy a természettudományok mellett régészettel is foglalkozzék. /21/ Mikor a győri muzeumot megalapitotta, barátja tanácsait figyelembe is vette.

Visszatért pozsonyi életformájához. Most a Bakonyt járta a muzeum mindenfajta gyüjteményeinek gyarapitása érdekében, amellyel nemcsak az iskola növendékeit, de a szélesebb rétegeket is nevelni akarta.

Fáradtságot nem ismert e téren. "... félretéve a kényelem minden élveit, a forró nap, az alkalmatlan szél és az egészséget fenyegető eső dacára bebarangolom - irja - hegy-völgyeinket, pusztáinkat, szikláinkat; felmászom elhagyatott váraink ormaira, felkeresem életveszedelemmel falusi tornyaink harangjait, kuszom a dohos pincékbe és odvas barlangokba és pedig sokszor minden kedvező eredmény nélkül, sokszor egy pár kő darab vagy elhányt cserépért, igen sokszor pedig azért, hogy meggyőződvén arról, miszerint az ajánlott helyen semmi sincs, többé oda ne fáradjak." /22/

A Bakony cimü első könyvéből idéztük ezt a vidéki muzeumi munkából jólismert munkamódszert. A könyvben ugyan még kevés a régészeti vonatkozás, de két év alatt egyik a másik után jelenik meg a "Győri Közlöny" hasábjain, valamennyi a népszerüsités szolgálatába állitva.

Hitvallásszerüen hat az a pár sor, amelyet éppen a Győri Közlönnyel kapcsolatban, imént emlitett könyvében ir: "... tudom, hogy sokan csak azért is el nem ismerik tevékenységemet, mert méltóságukon alatt való dolognak tekintik, hogy néha vidéki lapba is beletekintsenek... de hagyán! csak én itélhetem meg, mit köszönhetünk lapunknak; mert még is csak első teendőink közé számitom azt, miszerint egész erőnkből tartozunk legközelebbi vidékünkre hatni." /23/ A vidéket, mint a közleményekből kitünik az egész Dunántulra, majd a szivesen rendelkezésére álló folyóiratokon és lapokon ke-

resztül az egész országra kiterjesztette. /24/

A Bakony, amelyet a kisebb közleményekben még nem akartak észrevenni, az akadémiai tagságot hozta meg számára, de természetvizsgáló - ként; pedig ez a könyv tulajdonképpen mérföldköve volt természettudományi munkásságának még akkor is, ha érdeklődése tovább sem szünt meg egészen. Akadémiai székfoglalója és a Győri Történelmi és Régészeti Füzetek megindítása, ugyanarra az évre /25/ esett.

Még ugyanebben az évben Pestre került. Egy ideig ugy látszott, alig megindult régészeti tevékenységét más irányba kell terelnie, mint archeologiai bizottsági tagnak volt ugyan kapcsolata a régészettel, sőt a nemzeti muzeumi reformbizottsággal is, de valójában akkor vette kezébe a magyar régészet irányitását, amikor 1863-ban a bizottság előadója lett Akkor érte élete legkellemesebb csalódása. Az egész ország területén nemcsak olyanokat talált, akik az előkerült leleteket szivesen hozták tudomására, de olyanokat is, akik azok megmentése érdekében áldozatoktól sem riadtak vissza. Biztatására magángyüjtemények, kisebb muzeumok keletkeztek, amelyek igyekeztek megmenteni egy-egy vidék a tudomány számára egyébként örökre elvesző emlékeit. Levelezett azokkal, akiket a vidéken a régészet érdekelt, akik mindenről értesitették s akiket tanácsaival,utbaigazitásaival támogatott magukra hagyatottságukban. /26/

Nincs itt idő arra, hogy mindazt felsoroljuk, amivel a bizottság ebben az időben foglalkozott, nem lévén pontosan meghatározva: mi tartozik a régészet körébe. Négy dolog mégis különös figyelmet érdemel: A Corvinák összegyüjtése /27/, amelyet külön nemzeti ügynek tekintett;a kézikönyv ügye, amellyel nemcsak a tudomány-, de kortörténeti szempontból is foglalkoznunk kell; a római feliratok közlése, /28/ és az Archaeologiai Értesitő ügye, amely azok számára készült, akiket a régészeti leletek érdekeltek, a legrégibb időktől a magyar középkorig. /29/

Időrendben is a kézikönyv az első, még akkor is, ha szükségességének gondolata valóban csak 1863-ban vetődött volna fel először. Népszerü archeologiai kézikönyv megiratásáról volt szó, de a bizottság három évig nem találta meg a fedezetet - mint az azóta is számtalanszor megtörtént régészeti életünkben.

A munka 1865 karácsonyára elkészült és 1866-ban meg is jelent. Römer a "Mürégészeti Kalauz" I. kötetét irta, amely az őskort és az ó-

kort tárgyalta. A középkori épitészetet tárgyaló II. rész Henszlman Imre munkája.

Rómer nemcsak az előszóban, de az Akadémiához benyujtott jelentésben is hangsulyozza: "Az Akadémiának ily költséges munkák kiadására nem lévén elégséges tőkéje, bizonyosan még számos évig "kegyes óhajok" sorába tartozott volna ezen kalauz kiadatása, ha a magyar főurak közt nem találkoznak mecenások, kik - a még mai napig sem kellően méltatott - archaeologiai törekvéseink terjesztése tekintetéből a "Vadász Album"kiadásánál fennmaradott 1400 o.é. forintot az archaeologiai bizottságnak át nem adják azon feltétellel, "hogy ezen összegen népszerüen irt, a szükséges képekkel ellátott munkák adassanak ki, a könyvek eladásából visszakerülő pénz pedig ujabb és ujabb ilynemü munkák alapjául szolgáljanak." /30/

Nem volnánk tárgyilagosak, ha el nem ismernénk e tett segitő szándékát s annak valóban elért eredményét, de önkéntelenül is össze kell hasonlitanunk az adomány tényével kapcsolatba került két munkát: a drága diszmunkát és a szerény külsejü kézikönyvet.

"A vadászat és a sport Magyarországon" - mert ez volt a Rómer emlitette "Vadász Album" valódi cime, 1857-ben jelent meg Pesten, 25 olyan kőnyomatos, szines táblával és fejezetenként egy-egy hasonló képpel, amilyet magyar régészeti munkában nem akkor, de azóta is nehéz volna elképzelni. Nemcsak magyarul, de francia nyelven is megjelent ugyanazokkal a képekkel, olyan nyomdai kiállitásban, amilyen után hasztalanul sóvárgott volna a magyar régészet, pedig mind a két könyv Pesten készült; de ki gondolt volna arra, hogy a vadászat és a sport jelentőségét a tudomány bármelyik ágával, de főleg a régészettel összehasonlitsa. Kedvtelés volt mind a kettő, vagy legalább is annak tartották. Magára vessen az a pár ember, akit hajlandósága a régészet felé huzott. A 1400 o.é. forint az a morzsa volt a dusan teritett asztalról a magyar régészet számára, amelyből szerényen táplálkozva, a nehézségek ellenére is megvetette az alapját a további - rövid idő alatt világszerte elismert - kutatásnak.

Külön kell hangsulyoznunk az adomány kikötésének jelentőségét: Népszerüen irt, a szükséges képekkel ellátott munkát kivánt. Népszerüsitésre Rómert - aki egész életében ebben volt a legerősebb, aligha kellett tanitani, de a szükséges képek előteremtése nehezebb feladatot jelentett.

Legyen szabad néhány akadémiai jegyzőkönyvből kommentár nélkül idézni.

"A bécsi cs.kir.központi arch.bizottmány, amely a magyar akadémia bizottmánya által kiadandó "Mürégészeti Kalauz"-hoz szükséges,mintegy 500 darab ehliché /31/ készittetését nagylelküen igéré, ezeknek kiállittatása kieszközlésére felszólittatott."

"A bécsi tud.Akadémia szivesen engedi át a magyar leletekre vonatkozó ehlichéket; hálával fogadtatik." /32/ Bizonyára nagyobb hálával fogadtatott volna, ha magukat a leleteket adták volna vissza, de erre a monarchia felosztásáig, részben még máig is várni kellett.

Minden nehézség ellenére a Mürégészeti Kalauz megjelent, mert Rómer - ahogy irta -: "semmi fáradtságot nem kiméltem, semmi áldozatot nem sajnáltam, miszerint archaeologiánk előszeretetéhez képest, melynek terjesztése és felvirágzása napjaim legfőbb feladata, a lelkes magyar olvasóközönségnek oktatólag buzditó vezérfonallal kedveskedhessek." /33/

A munka 1000 példányban jelent meg, amelyből 500 már az első félévben elfogyott. /34/ Példátlanul álló könyvsiker a nálunk még csak csirájában lévő uj tudományág terén.

Minden idő, minden intézmény, megbecsüli a maga ereklyéit, emlékeit. A magyar régészeti kutatás is ilyennek tekinti Rómer munkáját.Igazságos kritikát azonban csak akkor mondhat felőle, ha nem ragadja ki történeti környezetéből s nem a mai fejlett tudomány szemszögéből közeledik megitéléséhez. De a tárgyilagos kritikát még igy is kibirja. A maga korában nem jelentett egyebet, mint aminek ma tartjuk: a magyar régészet alapvetését.

De szóljanak azok, akik a maguk korában - könyv megjelenése idején - is elmondották véleményüket.

Ipolyi Arnóld irja: "Éreztük régen ezen ismerethiányt, amint a tudatlanság miatt napról-napra fogyni és lerombolni láttuk legérdekesebb müemlékeinket, amint egyre tapasztaltuk, hogy nem vagyunk képesek irántuk a nemzetben érdeket gerjeszteni; hogy nem képes a nagy közönség vizsgálatainkat és leirásainkat megérteni és követni, hogy kiadásainkat egy-két szakismerő és müértő vagy legfeljebb mükedvelőn kivül ki sem olvassa és Archaeologiai Közleményeink a könyvárusi raktárak polczain pennészednek." /35/

"Rómer - irja Ipolyi - oly jeles kézikönyvet állitott össze,melynek párját - eltekintve attól, hogy benne hazánk e nemü emlékei és leletei itt elöször tárgyaltatnak összefüggöleg - hasztalan keresnök a mienknél jóval elöbbrehaladott összes európai irodalomban." /36/

Ipolyi néhány kifogást is tesz, ami inkább azért lep meg,mert látjuk belöle, hogy néhány kérdésben /még az akkor nálunk nem is jelentkező paleolitikum kérdésében is/ mennyire világosan látott. A legjellemzöbb ezek közül a következö: "Amit azonban még e kézikönyvben birni óhajtanánk, az az összes hazai cserép -cifrázatok rajzai közlése lett volna... A barbár cereamica... még eddig éppen a legelhanyagoltabb része az öskori régiségtannak; hölott ugy látszik, hogy ha egyszer rendszeresen ki lesz fejtve, leginkább képes leend a leletek korszakai és lelhelyei iránt tájékoztatni, - mint hogy már most észleljük, hogy az ornamentika ismerete s tudománya képezi sajátlag a mürégiségtan alapját." /37/

"Mindezek... távolról sem rontanak le valamit e jeles és nyelvünkön régóta várt mü becséböl." /38/

Valószinüleg Fraknói irja a könyvröl: "legujabban kiadott munkája által igen nagy hiányt pótol irodalmunkban, amennyiben oly jeles archaeologiai kézikönyvet állitott össze, amelyböl a nagy közönség is mulatva ösmerheti meg e tudományt, megösmervén megkedveli s igy ösemlékeink valahára kellö méltánylásban részesülendnek." /39/

De szólaltassunk meg olyan szakembert is, aki elsö lépéseit ezzel a könyvvel a kezében tette meg. Hampel szerint: "Rómer igénytelen formában és közérthető nyelven, lehető röviden elmondott benne mindent, amit a hatvanas évek elején a hazai öskorról tudni lehetett. Olyan könyvet adott a hazai laikusoknak, amely közel egy emberélet óta mindenkép bevált. Hazai szakirodalmunk éppen e Kalauz alapján fejlödött nagyra... és bármily szérénynek lássék e népszerü könyv a mai magasabb szinvonalon álló szakembereknek, kétségtelen, hogy Rómer soknemü tudományos érdemei gazdag koszorujában ez az igénytelen utmutató a legjelentékenyebbek egyike." /40/

Az elmondottakat csak azzal szeretném kiböviteni, hogy <u>ez a munka volt az alapvetés, a VIII. nemzetközi ösrégészeti kongresszus gazdag hazai anyagának összegyüjtéséhez</u> s ha egyéb érdeme nem volna, ezzel is eleget tett volna annak a követelménynek, amelyet a bizottság és maga a munka szer-

zője is várt tőle.

Megérdemli a könyv, hogy a magyar régészeti kutatás történetének emlékei közt őszinte megbecsüléssel őrizzük.

A harmadik alkotása a ma már 83. évfolyamában járó Archaeologiai Értesitő, két évvel később, 1868-ban indult meg az ő szerkesztésében. Az Akadémia különböző kiadásaiban már régebben megjelenő régészeti értekezések már 1859-ben arra birták az archaeologiai bizottságot, hogy időhöz nem kötött kiadványt bocsásson közre: az Archaeologiai Közleményeket. Azok a közlések és tanulmányok azonban, amelyek a közlemények hasábjain láttak napvilágot, csak egészen szük körben terjedtek el és valóban ritkán jelentek meg. Ezért látta szükségét, hogy mozgékonyabb s főleg az érdeklődők igényeinek megfelelőbb, gyakrabban megjelenő folyóirat induljon meg, amely hivatva legyen az ország különböző részein mind gyakrabban felbukkanó leletek ismertetésére.

Az életrevaló gondolat tetszett, de amikor tollal a kézben iróasztalhoz kellett ülni, a tiszteletreméltó kivételektől eltekintve, csak kevés olyan munkatárs akadt, aki érdemleges munkát végzett volna. Más embernek elment volna a kedve az ugy szólván egyedül dolgozástól, de aki zokszó nélkül tudta türni a szebb jövő reményében a rabság bilincseit, most sem esett kétségbe, ha olykor olykor keményen mondta is meg a véleményét. Joggal tehette, mint minden olyan ember, aki nem a learatott dicsőségből, hanem a kemény munkából vállalja a legnagyobb részt.

Az Archaeologiai Értesitő közleményeiben gyakran találkozunk ilyen jogos kifakadásokkal. Legyen elég csak egy példát idézni a sok közül. Hogy mennyire nem volt a munkában segitsége, azt legjobban elárulja az 1870-ben megjelent III. kötet egyik rövid mondata: "Ha a tudományos pangás jövőre is igy tart, mint eddig három köteten át voltam kénytelen tapasztalni, ugy az Archaeologiai Értesitő cimü lapra ellenmondás nélkül odairhatom szerkeszti helyett, hogy irja Römer Flóris." /41/ Ez a keserü humor nem azért jött ki a tollából, mert a munkát sokallta, hanem azért, mert félt attól, hogy nem lesz, aki utána folytassa. És az igazság bátor kimondásának megtermett a maga gyümölcse. 1872-ben már igy irt: "Tessék körülnézni a hazában és ha a támadó egyleteknek és a gyarapodó vidéki muzeumoknak a sok vidéki levelezőnek nem az Értesitő a főmozgatója, biz-

tatója, akkor mindezek a csodák, a mesék országába valók." /42/

Külön előadást kivánna ez az egyetlen mondat. Egymásután alakulnak a régészeti társulatok országszerte, egymásután alapitják a vidéki muzeumokat, amelyeknek munkássága eleinte sok gunyolódó, jobb szándékkal humoros megjegyzésre is okot adhatott, de amelyek nélkül soha sem jutottunk volna el oda, ahol ma vagyunk. Téved, aki azt gondolja, hogy ezeket az intézményeket a közszükséglet, vagy a müvelődés tudatos szolgálata hozta létre. Lemosolygott vidéki orvosok, papok, tanárok, tanitók, gyógyszerészek, mérnökök álltak bölcsőjüknél Rómer biztatására, nem törődve azzal, hogy a mindig csak maguk dolgát előtérbe tolók kinevetik őket. Dolgoztak,mert kedvük volt hozzá, de legtöbbször csak sejtették,hogy a nemzeti müvelődésnek tesznek vele szolgálatot, amelyből a nép müvelésének is kijut a maga része.

Rómer buzditása, népszerüsitő tevékenysége nélkül ezek az intézmények soha meg nem alakultak volna s nélkülük aligha ért volna el olyan szép eredményeket a később összeült kongresszus.

Szólnom kell azokról a kapcsolatokról, amelyek a Nemzeti Muzeumhoz füzték. /43/ Ez a kapcsolat a reform bizottsági tagsága, majd jegyzősége révén már 1862 óta fennállott, ha - Hampel szerint - meg is volt az oka, hogy az ülésektől elmenjen a kedve. /44/

Mindaz, amiről eddig szó volt az abszolutizmus igáját nyögő,majd a kiegyezésig eljutott Magyarország határain tul nem terjedhetett,pedig már a Mürégészeti Kalauz meglepően gazdag külföldi irodalma és külföldi régészeti anyaga mutatták, hogy a régészet nem olyan tudománynak tekintette, amelynek müveléséhez, történeti értékeléséhez elég a hazai földből véletlenül felbukkanó leletek ismerete, magyarázata. Ki gondolhatott azonban akkor még a külföldi kapcsolatok ilyenirányu megteremtésére.

1867-ben végre ez is elérkezett. Az első, akinek ez osztályrészül jutott az a Rómer Flóris volt, aki börtönből szabadulása után nem hogy az országot nem hagyhatta el, de Pozsony területét sem.

Az országgyülés rábizta annak a gyüjteménynek az őrzését,amelyet a magyar állam a párisi világkiállitásra küldött. Történeti volt ez az anyag, mert a kő- és bronzkori legszebb tárgyakon kezdve a késő századok ingó emlékeit foglalta magában, a Rómer szerkesztette francia nyelvü katalogus /45/ tanusága szerint. - Párisi tartózkodása - és a kiállitás - döntő

volt a magyar régészet továbbfejlődésére. Megismerkedett korának legjobb szakembereivel és résztvett az ősrégészeti és embertani kongresszuson is, /46/ amelynek 1866-ban, Neufchatelben történt megalakulása után ez volt a második ülése. A kongresszuson előadást is tartott: "Aperçue sur l'étude des temps préhistoriques en Hongrie" /47/ cimen. Ez az előadás volt az első, amely a külföld felé hirt adott arról, hogy abban a munkában, amely ezidőtájt Európa minden jelentős államában már erősen előrehaladt, az abszolutizmus igájától megszabadult Magyarország is részt kivám venni, mert leletekben már akkor is gazdag területe alkalmassá is teszi, sőt kötelezi erre.

Nagy dolog volt ez abban az időben. A tudomány csak akkor fejlődhet, ha müvelői ki is tudják egymással cserélni gondolataikat, közölni tudják eredményeiket. Erre idehaza vajmi kevés alkalom kinálkozott, de a párisi kongresszus után az idegen szakemberek állandóan látogatták a Nemzeti Muzeum gyüjteményét, amely egy évvel a kongresszus után Römer irányitása alá került.

Négy hatalmas eszköz volt a Römer kezében: a katedra, a muzeum, a folyóirat és az archaeologisi bizottság, de nagy lehetőséget jelentett az ugyanakkor megalakult Történelmi Társulat is, amely fennállása óta soha sem tartott olyan szoros kapcsolatot a régészettel, mint az első tiz esztendőben.

Fel lehet vetni a kérdést: egészséges állapot volt-e ez az egykéz politikája? Az elkövetkezett tiz év, a nagymüveltségü, tudásu és széles látókörü szakember munkája alapján adta meg erre a feleletet. Mi csak ezt látjuk. A kortársak intrikái - éppen azért mert intrikák - ezek elmulása után csak nagyon halvány nyomokat hagytak maguk után, de a későbbi korok bőségesen ujra fejlesztették ezeket a becsületes munkát akadályozó hagyományokat.

Tudománytörténeti szempontból különösen fontos a Történelmi Társulat munkájába való bekapcsolódása. Ezzel is bizonyitani kivánta felfogását: a régészet történeti disciplina. Ezt a felfogást vallotta Ipolyi is a Mürégészeti Kalauzról irt tanulmányában. Ez a gondolat benne él a tudatában. Mi sem bizonyitja ezt jobban mint az a közleménye, amely a Századokban jelent meg s már a cimével is elárulja tartalmát: Az ősrégi

agyagművesség viszonya a történelemhez." /48/ Ebben a cikkben csak elméleti megállapitások vannak, de később, egyik dolgozatában már gyakorlatilag is megmutatja, mit ért e cél alatt "A Galga völgye őstörténeti szempontból" egy zártabb terület településtörténetét mutatja be, a maga egyéni módszere szerint. /49/

Elég ez a két közlemény annak megállapitására, hogy Römerben ne azt az embert lássuk, aki kedvtelésből ritkaságokat gyüjtöget,hogy azokkal muzeumi szekrényeket töltsön meg, hanem a gyüjtött anyagban az őskor hiteles okmányait látja, amelyekből le is vonja azokat a tanulságokat,amelyeket kora szinvonalán álló tudása megengedett.

Ez az alkalom nem nyujt módot arra, hogy Römer sokirányu régészeti irodalmi munkásságát boncolgassuk. Nem volna hálás, mert tul könnyü volna - Márton Lajos szavait bizonyos változtatással alkalmazva - villanyfénynél, Zeiss-üveggel a szemünkön vizsgálni azokat az irásokat, amelyek faggyugyertyavilágnál olvasók számára, faggyugyertya világánál készültek. /50/

Ne a kicsiségeket nézzük tehát, hanem azt, ami még az elmondottakon tul is nagyot jelent alkotásai sorában.

Belátva a külfölddel való kapcsolatok nagy horderejét,állandóan foglalkoztatja az a gondolat, hogyan lehetne a kongresszust Magyarországra meghivni, hogy lehetne ennek lehetőségét itthon biztositani? Ennek csak előfutama a grázi kiállitás, de ez is jelentős anyaggyüjtést követelt s főleg idegen nyelvü - első őskori - katalógust. /51/ Megelőzte ezt a Nemzeti Muzeumnak már 1870-ben, majd 1873-ban elkészitett képes katalógusa /52/ német nyelven is, /53/ a külföldi látogatók munkájának megkönnyitésére.

1874-ben északi tanulmányutját ugy tervezi, hogy Stockholmban résztvehessen a Nemzetközi Ősrégészeti és Anthropologiai kongresszuson. Elég erősnek érezte magát és a magyar ősrégészeti kutatást arra, hogy javaslatot tegyen, amelyben a magyar kormány nevében meghivta a kongresszust Budapestre 1876 szeptemberére. A meghivást, a rendkivül gazdag leletanyag - több esetben személyes - ismeretében - örömmel fogadták. /54/

Hogy ez a meghivás milyen felelősséget, végrehajtása mekkora munkát igényelt, azzal tisztában volt, de egyiktől sem riadt vissza. Hazatérve napilapokat és folyóiratokat egyaránt felhasznált arra, hogy a siker érdekében buzditson. Egyszer a szervező bizottság müködéséről számolt be,majd a csatlakozásra szóló felhivást bocsátotta ki, kereste a régibb kőkori emlé-

keket, biztatta vidéki munkatársait az ősrégészeti térkép pontos adatainak összegyüjtésére, bronzkori ásatásokat végzett, számbajöhető telepeket járt be s készült a nagy beszámolóra, amely félévszázad munkájának eredményeit ismertette.

Ez a munkának - másfél esztendőnek - csak az a része, amit a nyomtatásban is megjelent irásokból egyszerre meg lehet állapitani. De arról a nagyarányu levelezésről, amelyet a külföldi szakemberekkel és vidéki munkatársaival folytatott, csak a kongresszusról kiadott jelentésből /55/ és az egyidejüleg rendezett kiállitás katalogusából nyerhetünk megközelitő képet.

Ebben az időben válik meg a rendtől, amellyel való kapcsolata Pestre költözése óta már amugy is csak formai volt. Eddig kellett várnia, hogy végre ifjukori barátja, a neves mütörténész és régész: Ipolyi Arnold, mint nagyváradi püspök egyházmegyéje kötelékébe felvegye s csakhamar magas egyházi kitüntetésben is részesitse.

A kongresszus 1876 szeptember 9-én nyilt meg.

Jankovich Miklósnak a Tudományos Gyüjteményben /56/ megjelent első ősrégészeti közleményétől a kongresszus megnyitásáig csaknem ötven év telt el. Ennek a félévszázadnak a munkája azonban kevés lett volna, ha az utolsó tiz esztendőben nem Rómer kezében futottak volna össze azok a szálak, amelyek a leleteket bőségesen adó magyar vidék megmentett régészeti anyagáról beszámolnak. Az elért eredmények - nem utolsó sorban a gazdag kiállitási anyag /57/ - amely az ország minden munkára kész vármegyéjéből gyült össze, a lelőhelyeket szemléltető nagy térkép, amely megyénként szervezett helyi gyüjtőknek lelkes munkájával készitett részlettérképek után kapta végleges formáját, a magyarországi vonatkozásu előadások jelentik azt a határkövet, amelyhez a hazai ősrégészeti kutatás eljutott. A kirándulások alkalmával bemutatott ásatások mutatták azt a szinvonalat, amelyet a kutatás elért. Az elhangzott előadások s általában a kongresszus belső és külső lefolyása megörökitve maradtak ránk abban a három kötetes munkában, amely Rómer szerkesztésében a kongresszus kiadványaként jelent meg már a következő évben. /58/

Legbecsesebb része ennek kétségkivül a II. kötet 1. része, amelyben Rómer tiz évi kutatásának eredményeit tette közzé. /59/ Benne

volt minden, amiről a szaktudomány abban az időben tudhatott:Pulszkynak a rézkorról irt dolgozata éppenugy, mint Hampelnek képatlasza a magyarországi bronzkori leletekről. A második nagy alapvetés volt, amellyel Römer örökre beirta nevét a hazai őskor kutatás történetébe.

Barátjának, Fraknói Vilmosnak szavaival jellemezhetjük a legméltóbban: "... az ő személyében az elvont feladatoknak élő,zajtalan munkásságban kielégitést találó igazi tudás frigyet kötött a népszerü agitátorral, ki mindenütt otthon érzi magát, mindenkinek a maga nyelvén tud beszélni és mindenkinek szinvonalára leszáll, hogy őt aztán a saját magaslatára emelje." /60/

x x x

Előadásom célja nem az volt, hogy Römer életrajzát ismertessem. Csak annyiban érintettem, amennyiben a haladó hagyományok megitélése céljából szükséges volt. Aszuszüret módjára válogattam a szemeket a gazdagon termő szőlőről. Nagy kötet kellene ahhoz, hogy ennek a gazdag életnek fény és árnyoldala egyformán oszlojék el, hogy teljes legyen a kép.

Tudom, hogy árnyoldalak is voltak, mint minden életben,hiszen annak utjai nincsenek simára hengerelve és megbotlani még a sima uton is könnyü. A függetlenséget legtöbbre becsülő emberek nem mindig veszik észre, ha másnak a függetlenségét korlátozzák, megsértik. Megtörtént Römerrel is, bizonyára nem is egyszer. De ebből egy eredményekben gazdag, pályát megitélni nem lehet. Ha nem eredményekről, csak pillanatnyi sikerekről volna szó, ez volna az első kötelesség.

Vessük fel a kérdést: a magyar régészet haladó hagyományai közt van-e helye Römer Flórisnak? A személy fölött nincs helye a vitának. Egy ember, aki a szabadságharcban való részvétele miatt elszenvedett börtön büntetését töltve is az emberiségért történt kiállását hangoztatja, vitán felül a haladó hagyományok legreálisabb mértékével mérhető. De nézzük a tudomány szempontjából.

Nem felelek a kérdésre azonnal, mert két dolgot kell ennek megitélésére elmondanom. Negyvenkét esztendővel ezelőtt, a világbékét felforgató 1914. év tavaszán, a jászberényi muzeumban felkeresett Pósta Béla, mint a régészet országos felügyelője. Beszélgetésünk során a muzeum szakkönyvtára felől érdeklődött, amely - mi tagadás - a gimnázium könyv -

EÖTVÖS EGYETEM
RÉGÉSZETI INTÉZET
3925

tárából kölcsönzött, azóta régen zuzdába került folyóiratokból és könyvekből állott. Köztük volt Pulszky: Magyarország archaeologiája c. a századforduló táján megjelent munkája is, amely éppen az asztalomon feküdt.

Pósta becsukta a könyvet és a következőket mondotta: Pulszky könyvének megjelenése óta két évtized telt el. A maga idejében nagy jelentőségü volt. De minden tudós csak egy lépcsőfokot jelent szaktudományában és az értékét az határozza meg, hogy az a lépcső magasabban áll-e az előtte valónál, magasabbra visz -e?

Mai napig, sokszor hivatkoztam erre, s ezzel tudnám meghatározni a haladó hagyomány fogalmát a tudományban.

De magának Römernek is van hasonló gondolata "Az idő halad - irja egy helyen - halad a tudomány is, ki ebben nem halad, megelőztetik és még oda sem képes sokszor felkapaszkodni, hol a nálunk szemesebb, lelkesebb buváraink állottak." /61/

A két gondolat nagyon közel áll egymáshoz s ha ezek alapján megkiséreljük Römer röviden vázolt müködését értékelni, kiderül, hogy nem haladó hagyományaink közé kell sorolni, mert ennél sokkal többet jelent. Alapvetője a magyar régészeti kutatásnak akkor, amikor arra senki se gondolt. Elindította régészeti kutatásunkat azon az uton, amelyet a hazai gazdag leletanyag kötelezően irt elő. Nem csak itthon teremtette meg a lehetőségeket, de tudományunkat a külföld felé vezető uton is meginditotta. Ebben van legnagyobb érdeme.

Méltó arra, hogy a ma már csak a mult emlékét jelentő Mürégészeti Kalauz megjelenésének 90. évfordulóján elismeréssel emlékezzünk meg róla.

Banner János

1. Rómer Flóris, Műrégészeti Kalauz, különös tekintettel Magyarországra. I.kt.Pest, 1866. 134.l.
2. Széleskörü érdeklődését Erdélyi Gizella közleménye világitja meg.
3. Márki Sándor, Az ujkor és legujabb kor története. Bp. 1910. 492.l.
4. Uo. 494.l.
5. Kumlik Emil, Rómer Flóris Ferenc élete és müködése. Pozsony, 1907.25.l.
6. Fraknói Vilmos, Rómer Flóris emlékezete. Bp. 1891.7.l.l.j.
7. Hampel József, Emlékbeszéd Rómer F.Flóris rendes tagról. - Emlékbeszé - dek a M.T. Akadémia elhunyt tagjai fölött.VI.3.1891.5.l.
8. Kumlik, i.m. 36-37.l.
9. 1849.november 24.
10. Kumlik, i.m. 56.l.
11. Idézve az itéletből: "a törvényszerüen megállapitott tényállás mellett bevallotta, hogy mult évi november 9-én, mint közkatona belépett a magyar felkelők /Rebellen/ utász csapatába..." /Uo./ A fentebb emlitett nap a pesti jelentkezés napja a szervitták épületében. /Hampel, i.m.5./ Ez az adat önéletrajza szerint téves. A belépés a pozsonyi vizikaszárnyában történt /Kumlik, i.m.48.l./, de minthogy október 1-én valóban Pesten volt, nem kétséges, hogy az ott lezajlott események hatása alatt cselekedett. Nevét is ezekben a napokban változtatta meg.
12. Kumlik, i.m.49-50.l.
13. L. az itélet szövegében: "A pozsonyi cs.kir.haditörvényszék f.hó 24-én kelt itéletével Rómer /Rómay/ Ferencet..." stb.Uo.55.l.
14. Uo. 45.l.
15. Vasárnapi Ujság. 1889.12.sz.
16. Kumlik, i.m.57-58.l.-Fraknói, i.m.11.l.
17. Uo. 12.l; Kumlik, i.m.61-62.l. - A Széchenyi Könyvtár leváltára 1849 december 22 és 1852 augusztus 6 közötti időből 34 levelet őriz. Ezek közül hetet az édes anyjának, 27-t Orakal Józsefnek irt. Nagyobb részük Olmützben kelt. Josephstadti keltezésü levelek csak 1857 julius 17-től kezdődnek. /Kabay Éva jegyzetei alapján jutottam az adatok birtokába/.
18. Uo.60.l.
19. Hampel, i.m.8.l.
20. Uo. 8-9.l.
21. Uo.9.l.Fényt vet erre az a 14 levél, amelyet Rómer 1859-ben és 1860-ban Ipolyihoz irt. A levelek a Széchenyi Könyvtár leváltárában vannak.
22. Rómer Flóris, A Bakony,természetrajzi és régészeti vázlat. Győr, 1860. 21-22.l. Idézi Hampel,i.m.9.l.
23. Uo. 51.l.
24. Legyen elég ezek közül néhányat felsorolni. Már a cimük is jellemző Rómer nagyvonalu felfogására: Vasárnapi Ujság, Protestáns egyházi és iskolai lapok, Oroszág, Magyar Sion, Religió, Uj Korszak, Ország Tükre, Pozsony és környéke, Pesti Napló, Hazánk és a Külföld, Egyházi Lapok, Budapesti Közlöny, Ország-Világ, Pester Lloyd, Ungarischer Lloyd, Jelenkor, Hon, Kelet Népe, Életképek, Bihar, Tájékoztató, Sárrét, stb.
25. 1861.

26. Hampel, i.m. 17.
27. Ez irányu munkásságával nem foglalkozunk.
28. Erről Kanozsay Margit közleménye szól.
29. Ilyenirányu munkásságát László Gyula méltatja.
30. AK. 1866.112.l.
31. Uo.86.l.
32. Uo.202.l.
33. Uo.13.l.
34. Uo.210.l.
35. Ipolyi Arnold, Magyar mütörténelmi tanulmányai.Pest,1873, 566-567.l.
36. Uo.567.l.
37. Uo.571.l.
38. Uo.
39. Hazánk és a Külföld. 1867.10.sz.
40. Hampel, i.m. 19.l.
41. Arch.Ért.8. /1870/ 288.l.
42. Uo.6. /1872/ 60.l.
43. Nevelői munkásságával, egyetemi előadásaival Oroszlán Zoltán cikke foglalkozik.
44. Hampel, i.m. 16.l.
45. Catalogue Spécial du Royaume de Hongrie: Les objets de l'histoire du travail hongrois a l'Exposition Universelle de 1867. Paris, 1867. I-XLIV.l.
46. A Congres International d'Anthropologie et d'Archéologie Préhistoriques 1912-ben tartotta utolsó ülését /XIV/. Az első világháboru után lezajlott XV.ülés nemzetközi jellegét az angol régészek javaslatára már nem ismerték el a szervezet tagjai.
47. Compte Rendus de la 2me Session. Paris 1867. Paris 1868. 321-336.l.
48. Századok. 1868. 413.l.
49. Gödöllő és Vidéke Történelmi és Régészeti Muzeumegyletének 1877.évi jelentése.1877.évi 49-61.l.
50. Márton Lajos; A magyar ősrégészeti kutatás multja. Magyar Szemle, 1931. 26.l.
51. Catalog der bei Gelegenheit der XLVIII Versammlung der deutschen Aerzte- und Naturforscher-Versammlung in Graz aus Ungarn ausgestellte prähistorische Gegenstände. 1875.Könyvtáraink ban nincs meg.
52. Képes Kalauz a Magyar Nemzeti Muzeum érem- és régiségtárában.Pest,1870. 71.l. Nem csak Rómerre, de a viszonyokra is jellemző az a kommentár, amellyel megjelenését ő maga hozta tudomására az Arch.Ért. olvasóinak: "A m.n. muzeumi régiségtár "Képes Kalauza" elkészült és 184 fametszettel, előszóval, történelmi vázlattal ellátva irodalmi utasitást ad a kitünőbb tárgyakra nézve. - Eddig folytonos volt a kérdezősködés, és a nemzeti indignátio kivánatossá tette, hogy megjelenjék; most,hogy megvan kinálatra sem kell. - Ez jellemző. Hiába egy champanadera nem sajnálunk 25 forintot; nem restellünk egy nótáért 50 forintot a cimbalomra dobni; de amikor 20 vagy 30 krajcár kell akármilyen jó könyvre - ez szegénységünktől nem telik !! És mi nagy és dicső nemzet vagyunk!" /Arch.Ért.3./1870/285.l./
53. Illustrierter Führer in der Münz- und Altertumsabteilung des Ungarischen Nationalmuseums. Pest, 1870. 79.l.

54. 1874 augusztus 7-16. Compte Rendu de la 7e Session. Stockholm, 1874. 42-43.l.Rómer tagja volt a congresszus tanácsának.
55. A kongresszussal kapcsolatos - azóta sajnálatos módon elpusztult - levéltári anyagot Kabay Éva szakdolgozatában dolgozta fel.
56. Jankovich Miklós, Neógrád vármegye nevezetes Hársas hegyéről s annak hajdani esméretlen és aranymives lakóiról. - Tud. Gyüjt.1828.l.20-31.l.
57. Hampel Joseph, Catalogue de l'Exposition Prehistorique des Musées de Province et des Collections Particulieres de la Hongrie. Bp.1876.160.l.
58. Compte Rendu de la huitieme Session, Budapest, 1876. I.Bp.1877.706 l., II.1.1878.187 l., II.2.1886.108 l. és 127 t.
59. Erről és a Mürégészeti Kalauzról szól Bóna István közleménye.
60. Századok. 1891.177.l.
61. AK.1864.124.l.

Római Ferenc utász főhadnagy. 1848-49.

II.

December 13-án 1857. 22. sz. Első év-folyam.

GYŐRI KÖZLÖNY.

Megjelenik hetenkint kétszer: csütörtökön és vasárnap. — Előfizetési díj p. p.: helyben egy évre 5 for., fél évre 2 for. 30 kr., évnegyedre 1 for. 15 kr. — Kihordással és vidékre postán egy évre 6 ft. 30 kr., fél évre 3 for. 30 kr., évnegyedre 1 for. 45 kr.

Kereskedelmi és szépirodalmi lap.

Előfizethetni minden cs. k. postahivatalnál. — A hirdetések díja: három hasábban sorokban petit betűkkel egyszeri beigtatásért soronkint 4 kr. p. p., többszöri beigtatásért soronkint 3 kr. p. p. — Bélyegdíj minden egyes hirdetés után 10 kr. p. p.

Szerkesztő és kiadó hivatal Győr Ferdinándváros 1-ső szám, hova minden a lapot érdekelő közlemények bérmentesen intézendők.

Egy pár szó a Hazafiak Kőrnelem vidékünk vadászatkedvelőihez a egyéb ércznémabbbarátokhoz.

Mintán bekövetkezett azon évszak, melyben hajnyvén az éjszaki vizek a mi még nyílt folyóinkra és tavainkra legritkább vendégek szállnak a tollas világból, czélszerűnek tartom mindazokat, kik a vadászatban örömet és mulatságot találnak, arra kérni, sziveskedjenek a győri fögymnasiumi természettárról megemlékezni, ha a hűtlenséges medrekben hirtelen valami ritkább fajt lőttének. Kétségen vagyok azon nyilvános utat választani; mert ezzelre minden magán kérésünknek és mindenfelé adott biztosításoknak természetünk azon ége csak igen lassan szegődik. Nem sajnálunk költséget, fáradságot, kérést és tekintet intézeteket is, de mégis gyakran csak hiemkbe vagyunk kénytelenek hallani: most hol szép karnyhi dohtunk a szemétdombra, olyan gyönyört szerzőt, vetettünk a hatyónak, amelyen ritka hegyű lőtét mindünk pocsolyának stb. stb. Kiszakadnak, a kivel eddig beszéltünk, vagy, hit szemfényszt megkértünk, volt valami ritkaság, mindenki lőtt valami eddig: nemlétezőt, de más, ha való is, nem gondolja tanyáinkat, vagy legalább nézőszerint hazánk fennállt.

Ne gondolja senki azt, hogy azt kérjük, hogy azt vagy azonnal érdemes bekülnem. A természettárban mindennek van helye; mert elmúltak azon idők, midőn a clausen diákszig Mitterpacher és Bertuch Orbis pictusszal mégis kielégítette a természettudományi igényeket. — Többet igényel az mi rendszer, többet a természettudományok iránt élünk, s többet várnak és kívánnak magok a tanulók is.

Nem hiszem, hogy vidékünk oly szegény legyen mind madarakban, mind czikkekben, mint azt hé dégi tapasztalásom után vélni kellene, mintegy alig lehetnek annyi állatot, hogy a kitömőt tanulni szerető magukat gyakorolhassák, mert alkalmazni kiki azt gondolja, hogy mi csupa ritkaságot kívánunk, pedig meg kell valamnek, hogy a leghétköznapiabbakból is hiányzanak még a tárgyaink. Kézzelfogtak mindent, még a vizeket is, vagy tömdenek tőlünk nem ellenben pótlásokat is, hogy legalább hatszor ugyanazon az állat évi is, vagy hónak vagyunk a hűtlenségi visszatérésnek, ha csakugyan valami ritkább darabot szerezhetnének.

Ne azon törekszik indulnak, hogy minden fűbe szőtte melletti természetet legyen mintegy raktára mindazon természeti tárgyaknak, melyek azon vidéken találhatók, az egész tudományosan művelt világ csodájával találkozunk. Mi lenne ennek haszna. Az első és legfőbb haszon hárunkik nem csak az iskolai tanulókra, de minden egyéb a városban létező intézetek növendékire is, feltéve azt, hogy az itten összehalmozott kincsek nem tartatnak örökös zár alatt, de meg a idején s módjával bár ki által megtekinthetők. Továbbá örömet és gyönyört fog éveszni a nagyobb hűtlenség, mert könnyű is nem ritkán találhatnak a természetet kedvelő s figyelmet elvezményeivel foglalkozó egyének.

Ne mondja más valaki, ha muzeumot akarok nézni, elmegyek Bécsbe vagy Pestre, de nem keresem az ilyen szigiszétben? A ki így gondolkodik, ugyanúgy az sohasse menjen a győri szinházba, casinoba, kereskedelmi gyülésbe se; mert ezekről más tekintélyeseket is láthat a fent neveszett s egyéb városokban is! Ő mégis hátszakadam állítani, hogy magyarnak és főleg győriek érdekeszélő fenn a győri természettár megtekintení, ha az idővel olyan lesz, milyennel lenni akarjuk és fogjuk is — mint akár a bécsit, akár a párisit. — Nem akarunk mi nyergeket, kendorokat, nyakorjányokat vagy bélnikat, de az isten tudja a, többi világrészeknek milféle csodálatos óriásait bírni; — ezeket elég, ha képekből vagy nagyobb terméneytárakból ismerjük, — azok is mienkhet, a magyart lőleg a vidékünkön található és szemünk előtt mindennap forgó tárgyakat akarjuk ismerni, boncolni, taglalni, bírni. — A külhoni terméneyeket ismerni nem épen kötelességünk, ezt ezek ismerete nélkül még mindig művelt embereknek nevezettethünk, de sajnálatban művelt embereknek tudatlanok lenni igen nagy szégyen, — ismerd önön magadat, — mondá egy görög bölcs; — ismerd magadat és a körülötted lévő természetet, — azt mondja a mai természetbarát; — mert ez élet, és vezérlő körül mindenkor, még akkor is, midőn az örök élhet elvanlod; s bárny égő [illegible] szép tudományunk, mennyiféle nyelven beszél veled az anyatermészet, mennyiféle gyönyörűséget és a Teremtővel való érintkezés pontot fogsz benne felelni.

Nem csak a svéczi havasok, a nagy tenger szikli, vagy az imádkai istenségek és ős erdők érdekesek a természetbarát előtt. — Itt van a Hazafiak, Kőrnelem folyónk, a Vértes, a Bakony! ezek más tulajdonságait tőlük, hogy dunántunk tartozói és hírjuk kincseiket. — Mennyi uj és meglepő rejtik e tájékon, honnan hozzá a legyőb hűtlenül terjedtek más más egyszer gondolhatták gyűjteményeiket?! . . .

Ha ezen [illegible] mily [illegible] volna akkor a magyar természettudomány [illegible] vagy Fennál — melyet, sajnos, hogy még mindig [illegible] — készítenek [illegible] lepkét, bogarat, madarat vagy más [illegible] tálunk lát, [illegible] vagy soha, vagy ritkán találkatot; vagy nem is szünek honnét [illegible] mikor a ritkább távol [illegible] országokban leltt fajokat? [illegible] hibái lehetnek [illegible] hanyak nevé is?

Mi az egyes ember fáradsága szánalmas [illegible] az, az esztendő nagyobb részét szobájában könyvtára [illegible]? — És ezután hol van az megirva, hogy épen a hűtlő havár találja mindig a legritkább terméneyeket? Nem egyszer [illegible] tanítványim dobozskáiban egy pár bogár vagy lepke lőtt alyokat, melyeket régóta hijában kerestem, vagy mindaddig sohasem láttam; — hányszor kaptam avetlanok kezeiből a legritkább darabokat, — vagy az öldnyek csuda nagyságú csontjai nem hulszok vagy mulodrok által fedeztetjék-e fel a Vág, Duna, Tisza, Morva és egyéb folyóink medreiben; nem egyszerű napszámosoknak jutott-e azon szerencse a vespélyák ásatásaiban, hőbányáinkban, homok- vagy agyag gödrőiben találni tudásunk által leírt, a nemzeti muzeumunkban mindenki által csodált ős-szarvas, ősbika stb. stb. csontmaradványait. — Kiki találhat valamit, kiki hozhat egy pár követ e szép és hasznos vállalatra költség és nagy fáradság nélkül, és mi elfogadjuk az adományokat a serdülő nemzedék nevében legnagyobb hálával, és örökítjük évkönyvileg a nemes adakozók neveit.

Sokszor — igen sokszor elvesznek egyes darabok vagy gyűjtemények szükebbiségből vagy tudatlanságból is, melyek tárunkban örökitve valódi díszére szolgálnak volna intézetünknek, városunknak. Vagy nem sajnos dolog az, hogy t. Martini volt nádorvárosi segédpap figyelmre méltó madárgyűjteményének se híre, se hamva? — Nem lenne az sajnos, ha ft. Tóth ácsi ref. esperes — kit egész vidékünk mint jeles tavészt ismert — gyűjteményei, jegyzetei és szakbeli könyvei enyészetnek indulnának; — nem bosszantó az, ha egy egész csontvár-gyűjtemény a czelédek bubonája vagy ostobaság miatt a Dunába vándorol? Ha fiyeseket hallunk, csak elszomorodhatunk; — mert a mit a tudós, a szak-ember egész élete — ideje — költsége földidozásával gyűjtött, az elenyészik sokszor egy percz alatt, — és mért? — mert a közjónak nem akarták földidozni.

Róner első cikke a győri múzeumról. 1857.

A BAKONY,

TERMÉNYRAJZI ÉS RÉGÉSZETI

VÁZLAT.

IRTA

Dr. RÓMER FLÓRIS,

PANNONHEGYI BENCÉS, GYŐRI FŐGYMNASIUMI TANÁR ÉS MUZEUMŐR.

A SZERZŐ TULAJDONA.

NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL GYŐRÖTT, 1860.

Römer első könyve. 1860.

GYŐRI

TÖRTÉNELMI ÉS RÉGÉSZETI

FÜZETEK.

SIMOR JÁNOS

GYŐRI PÜSPÖK Ő MÉLTÓSÁGA KEGYES PÁRTOLÁSA MELLETT

KIADJÁK

RÁTH KÁROLY és tdr. RÓMER FLÓRIS

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA TAGJAI.

I. KÖTET.

Széchényi György levelének hasonmása, a Német-Jáhrndorfi szentségmutató, a Bényi reformatus egyház kelyhe, Hunyady János ország-kormányzó által a Békássy családnak adott cimeres levelével.

GYŐR. 1861.

NYOMATOTT SAUERVEIN GÉZÁNÁL.

A Győri Történelmi és Régészeti Füzetek első száma. 1861.

IV.

MŰRÉGÉSZETI KALAUZ

KÜLÖNÖS TEKINTETTEL

MAGYARORSZÁGRA.

KIADTA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA

ARCHAEOLOGIAI BIZOTTSÁGA.

I. RÉSZ.

ÓSKORI MŰRÉGÉSZET.

ÍRTA

Dr. RÓMER FLÓRIS,

M. AKAD. L.T.

(154 fametszettel.)

GR. ANDRÁSSY MANÓ, GR. SÁNDOR MÓRICZ, B. WENCKHEIM BÉLA, B. ORCZY BÉLA

ÉS B. PODMANICZKY FRIGYES URAK KÖLTSÉGÉN.

PEST,

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV MAGY. AKAD. NYOMDÁJÁNÁL.

1866.

Az első magyarnyelvű összefoglaló régészeti kézikönyv. 1866

A nem csekély fáradsággal de még nagyobb időtöltéssel egyűjtött anyagot szabadon összefűztem úgy, hogy remélem annyi kiegészítés nélkül (bármilyeken) mellett, az egész könnyű és érdekes olvasmányul szolgálhon. Ez az én érdemem. — Az egyes tárgyakról ~~[illegible]~~ sokkal többet mondhattam volna, mint a mit a hely szűke miatt mondtam; de azt hittem, hogy kezdetben, ízlelgetésnek ez is elég; mert feltetszen, hogy az, ki e tárgyakról közelebb felvilágosítást akart, idővel, vagy a kiadandó kézikönyvehez fog fordulni, vagy a külföldnek elég gazdag irodalmát fogja felkeresni.

Sept. 1865. karácsony előestéjén. Rómer Flóris

A Műrégészeti Kalauz bevezetésének kéziratából. 1865.